Les biblioteques com a espais refugi, segurs i oberts per a l'exercici dels drets culturals

Publicat per Interacció [1] el 06/10/2021 - 14:30

Les biblioteques són uns dels actius locals essencials en la promoció de l'exercici dels drets culturals, en l'enfortiment de la capacitat de contribuir lliure i plenament en la vida cultural de les comunitats, i ho fan garantint l'accés a la cultura (als llibres, les pel·lícules, la música o les arts visuals) i també fomentant la llibertat creativa, a través dels seus serveis i també els seus espais. El 2019, abans de l'esclat de la pandèmia, la Relatora Especial de les Nacions Unides sobre Drets Culturals, Karima Bennoune, va fer una consulta mundial [2] per identificar els reptes a l'hora d'accedir i utilitzar els espais culturals públics (entenent la seva diversitat i pluralitat, i considerant espais rurals i naturals, reals i virtuals, afectats per diversos graus de privatització), a través de les contribucions de diversos actors a escala global. L'informe de la Federació Internacional de Biblioteques i les seves Associacions (IFLA, 2019) per a la Relatora va subratllar **la importància de les biblioteques com a espais culturals públics** ?**sovint, les biblioteques són els únics espais interiors d'ús no comercial de lliure accés a les comunitats**?, i recordava que diferents marcs legals, com ara la Declaració Universal dels Drets Humans o les lleis estatals, estableixen que els anomenats "tercers espais" han de proporcionar accés lliure a la informació i recursos per utilitzar-la en un ambient obert, segur i acollidor, a més de protegir el patrimoni cultural de les comunitats.

En els darrers mesos, a mesura que han tornat a obrir les seves portes amb més o menys mesures de seguretat i restriccions, **les biblioteques han mirat de consolidar i incrementar la seva tasca com a garants de la cohesió social i el benestar**, a través de l'impuls de polítiques que promouen el paradigma de les biblioteques com a espais refugi, segurs i oberts per a la promoció dels drets culturals. A Catalunya aquests espais acullen, avui dia, població de perfils molt variats, incloses persones sense llar i migrants, en situació de pobresa i precarietat, entre d'altres, les quals no tenen accés als serveis més bàsics, i aquesta és una realitat compartida arreu del món.

El 2017, l'informe resultant de la Conferència Satèl·lit del Grup d'Interès Especial sobre Dones, Informació i Biblioteques ja oferia indicacions sobre la manera com les biblioteques poden ajudar les dones i nenes migrants i refugiades a exercir els seus drets culturals i millorar les seves condicions, facilitant-los l'accés a la informació (sanitària, sexual, econòmica, legal, etc.) i el coneixement (a través de l'accés gratuït a internet, materials de lectura, jocs i altres recursos), i també recollint les seves memòries i documentant les seves experiències per fer realitat la representació ètica i equitativa de les dones en la història, o bé oferint-los asil en situacions de vulnerabilitat i violència (IFLA, 2017). A més, l'informe apuntava que altres grups com els Serveis bibliotecaris per a persones amb necessitats especials, els Serveis bibliotecaris per a poblacions multiculturals i afers indígenes també donen suport a la promoció, el desenvolupament i el suport de serveis en benefici de grups minoritaris i/o vulnerables i de la societat en el seu conjunt. Amb tot, no manquen les publicacions que qüestionen per què el sistema bibliotecari no compta encara amb les eines i el suport adequats com a espais públics de primer ordre en la vida cultural de les comunitats (vegeu l'article [3] "El valor de les biblioteques i la memòria no escrita d'una generació" publicat a Interacció el setembre de 2018). Aquest tema és, encara, ben present en l'agenda pública

local.

Captura de tuits recents de les Biblioteques de Vilanova i la Geltrú

@BibliotequesVNG [4] i la bibliotecària Marta Cava @martacava [5]

Malgrat l'impuls i l'orientació que els governs locals han conferit a les biblioteques com a espais de drets, **la pandèmia ha afegit una altra capa de complexitat en la definició de les funcions i competències d'aquests espais**, o bé ha fet més visibles els reptes que han d'abordar. L**'alteració de la funció social de biblioteques i centres cívics com a garants de l'accés a la cultura** a conseqüència de la pandèmia és objecte d'atenció per part d'investigadors i altres actors culturals (Barbieri, 2021). La condició de les biblioteques com espais de gran capacitat d'acció, transformació i aprenentatge que fan possible l'accés a béns i serveis culturals i que promouen el diàleg i la reflexió crítica s'ha transformat, perquè **es tracta d'espais complexos que han vist incrementada la interacció social entre persones i col·lectius molt diversos**. El tancament total de les biblioteques durant la pandèmia i la seva reobertura tardana ha fet que, malgrat els esforços per oferir activitats culturals i de foment de la lectura a través dels mitjans digitals, la població afectada per la bretxa digital, educativa i socioeconòmica quedi exclosa d'aquesta oferta, fet que ha eixamplat les desigualtats existents. **Es fa necessari analitzar quines funcions estan fent aquests espais actualment; saber si estan suplint necessitats no detectades o no cobertes, i determinar si cal potenciar aquests nous usos** o si per contra ha de correspondre a altres àrees i

equipaments assumir-los.

Façana de l'Escola Massana i la seva biblioteca al barri del Raval de Barcelona, l'octubre de 2020. El Punt Avui [6]

Ja abans de la pandèmia, les biblioteques del sud de la regió d'Ontario, al Canadà, van afrontar una retallada del 50% pressupostari. Previngudes per l'onada de tancaments que havien patit un temps enrere les biblioteques del Regne Unit en circumstàncies similars, van treballar per convertir-se en **centres comunitaris polivalents impulsats per les necessitats de les comunitats**, i avui dia inclouen unitats de salut que fan seguiment de malalties infeccioses i tractament de ferides, i serveis de préstecs d'eines de jardineria, entre d'altres (Pateman, 2019). Aquesta tendència s'ha accentuat des del brot de COVID-19; a l'Amèrica del Nord, les biblioteques estan dissenyant en col·laboració amb els governs locals i regionals nous models digitals, espais i serveis que reflecteixen la ràpida evolució del paper de les biblioteques en l'era COVID i més enllà (Urban Libraries Council, 2020). **Combatre la inseguretat alimentària**, proporcionar **accés equitatiu a subministres d'emergència** i **oferir refugi i serveis a persones sense llar** són algunes de les mesures implementades. La pandèmia i la subseqüent crisi, doncs, ha facilitat aquesta apertura cap a una sèrie de **serveis i funcions que estan estretament vinculats a l'Agenda 2030** i els Objectius del Desenvolupament Sostenible, i reforcen encara més el treball transversal en les polítiques públiques.

Àmbits com la recuperació econòmica "a través de l'ajuda i la formació a aturats i emprenedors, el suport a l'educació d'infants i sobretot d'aquells amb necessitats especials, i la lluita contra l'aïllament social de col·lectius desafavorits, entre molts altres", són bons arguments en la **reivindicació del paper essencial de les biblioteques com a serveis bàsics** (Calvo, 2021). Igualment, s'evidencia la necessitat de treballar transversalment amb l'àmbit educatiu, amb "les escoles, el Pla Educatiu d'Entorn, els centres de recursos pedagògics, els serveis d'educació, infància i joventut dels ajuntaments, els casals d'estiu, els casals de joves, les taules comunitàries de barri, les associacions de l'entorn" (Ruiz, 2020) per detectar la població vulnerable que presenti baixos índexs de lectura. Moltes biblioteques estan duent a terme treballs en aquesta direcció, com ara la Biblioteca Jordi Rubió i Balaguer de Sant Boi de Llobregat [7], que participa en el Europe Challenge, una iniciativa que aborda alguns dels reptes europeus més urgents a través de projectes comunitaris en biblioteques de la Unió, i que inclou temes com la salut, la qualitat de vida, la biodiversitat i el clima. En aquest sentit, la Biblioteca Jordi Rubió i Balaguer s'ha convertit en un dels sis refugis climàtics que Sant Boi ha posat en marxa (Ajuntament de Sant Boi, 2021), i que formen part de la Xarxa Metropolitana de Refugis Climàtics [8].

Xarxa Metropolitana de Refugis Climàtics

Les biblioteques, junt amb d'altres centres culturals i educatius públics, estan esdevenint progressivament **espais de resiliència climàtica o "refugis climàtics"**, capaços de reduir l'impacte de les altes temperatures a través de la instal·lació d'elements d'aigua i vegetació, i de la millora de l'eficiència energètica dels espais a través de la seva rehabilitació. La Biblioteca Pública de Toronto, una de les principals xarxes de biblioteques públiques del món, desenvolupa fa temps **el paper de les biblioteques en els debats mundials sobre canvi climàtic, en la seva qualitat d'espais de refugi i resiliència**, amb un fort enfocament en els impactes ambientals als quals s'enfronten les seves comunitats (Lynn, 2019). La recerca en aquest àmbit destaca la necessitat d'implementar creativament les polítiques actuals, fent ús de les dades científiques, promovent la sensibilització social i col·laborant amb organitzacions i entitats de la societat civil.

Un canvi d'orientació estructural que demana noves competències i capacitats

Efectivament, el reconeixement progressiu del rol de les biblioteques com a espais culturals de proximitat on s'esdevé una interacció social intensa i complexa està fent que es dediquin més esforços per comprendre com les biblioteques (i altres espais com ara els museus [9]) poden servir millor a les diferents poblacions, més enllà de la pandèmia. Això afecta el disseny dels edificis, els serveis i les col·leccions: és indispensable l'aplicació del disseny universal en els edificis i espais, recursos tecnològics per accedir a la informació i el coneixement, el foment de la llibertat creativa a través de la lectura i les diverses expressions artístiques, la promoció de la diversitat cultural i lingüística, i la investigació en xarxa per fer accessible nou coneixement divers d'interès per a població. **Però un canvi de paradigma requereix un canvi estructural que incorpori noves habilitats per poder oferir nous serveis**: per tant, també és imprescindible dotar aquests espais amb personal divers que representi l'actual perfil de població, i que també tingui les capacitats adequades per **donar resposta als reptes que presenten les societats contemporànies i una nova generació de polítiques basades en els drets**. Aquestes capacitats poden incloure perfils per al tractament documental centrat en la recerca i també **perfils especialitzats que formin equips interdisciplinaris innovadors plenament integrats en l'estructura dels centres**, i que no depenguessin del treball per projectes. "Cal comprendre la necessitat de gestionar els espais públics per protegir els drets i interessos de tots. Les biblioteques, en particular, necessiten les instal·lacions, el personal i el suport adequat no només per introduir i mantenir serveis innovadors, sinó també la llibertat de treballar amb voluntaris i altres interessats." (IFLA, 2019, p. 6). La Comissió d'Educació de l'Associació Americana de Biblioteques (American Library Association – ALA) va publicar fa uns mesos una actualització de la publicació que des del 2008 defineix les competències clau que han de tenir les persones que es graduen en un programa de l'associació en estudis bibliotecaris i d'informació (ALA, 2021). Aquest document, que inclou conceptes com la **justícia social, l'equitat i la diversitat**, indica que les persones que treballen en biblioteques escolars, acadèmiques, públiques, especials i governamentals, entre d'altres, requereixen tenir coneixements especialitzats més enllà dels especificats, i destaca la **necessitat de tot el personal d'adquirir coneixements de manera permanent al llarg de la vida**.

Les diverses orientacions en els usos i funcions de les biblioteques com a espais públics comunitaris garants dels drets culturals, doncs, són causa i a la vegada efecte de la progressiva ampliació del debat sobre el rol de la cultura en el desenvolupament sostenible, i a la planificació dels escenaris de futur que acceleren els darrers esdeveniments globals i la previsió de les capacitats que han de tenir els seus actors. Les biblioteques (i les persones que hi treballen) tenen avui l'oportunitat de redefinir-se com a espais culturals essencials per no deixar ningú ni cap lloc enrere.

Referències bibliogràfiques

Ajuntament de Sant Boi (2021, 16 juliol). *La ciutat acull una xarxa de refugis climàtics per protegir la població de la calor extrema*. https://bit.ly/2YhXrBp [10]

ALA (2021). *ALA's Core Competences of Librarianship*. https://bit.ly/3uHw7Z8 [11]

Barbieri, N. (2021, 16 març). Precarització del sector cultural i inequitats en la participació, reptes clau en l'era post-Covid. *Interacció*. interaccio.diba.cat [12]

Calvo, J. C. (2021, 4 maig). COVID-19 i biblioteques. *Interacció*. interaccio.diba.cat [13]

IFLA (2017). *Libraries and the Cultural Rights of Women. Lessons from the Women, Information and Libraries Special Interest Group Satellite Conference, 16 August 2017, Bratislava.* https://bit.ly/2YomK4Q [14]

IFLA (2019). Cu*tural Rights and Public Spaces. IFLA Response to the Special Rapporteur in the field of Cultural Rights*. https://bit.ly/2YgOPuD [15]

Lynn, C. (2019). *Transforming Public Libraries as Spaces of Refuge & Resiliency During Climate Crisis: Toronto Public Library Youth and Staff Perspectives* (Treball de Fi de Màster, Universitat de York, Toronto) https://core.ac.uk/download/pdf/286370423.pdf [16]

Rodero, E. (2021). *Biblioteques 2030. Equitat i cohesió social des d'una perspectiva de drets culturals*. Ajuntament de Barcelona. https://bit.ly/2WIOxMP [17]

Ruiz, G. (2020). Les *biblioteques després de la pandèmia*. Catorze. https://www.catorze.cat/biblioteca/biblioteques-despr-pandemia-67159/ [18]

Pateman, J. (2019, 29 abril). The Current, CBC Radio: *Meals, medical aid and more: The evolving role of public libraries and what they stand to lose* [Àudio podcast]. https://bit.ly/3FjR01p [19]

Urban Libraries Council (2020 29 maig). *Public Libraries Innovate to Serve Vulnerable Populations on the Front Lines of COVID-19*. https://bit.ly/3FmQose [20]

Categories: Article
Etiquetes: biblioteques
Etiquetes: Agenda 2030
Etiquetes: benestar
Etiquetes: Canadà
Etiquetes: canvi climàtic
Etiquetes: cohesió social
Etiquetes: desenvolupament sostenible
Etiquetes: drets culturals
Etiquetes: espai públic
Etiquetes: Europa
Etiquetes: inclusió
Etiquetes: polítiques públiques

Etiquetes: refugis climàtics.

- [21]

URL d'origen: https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/10/biblioteques-espai-refugi

Enllaços:
[1] https://interaccio.diba.cat/members/interaccio
[2] https://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/PublicSpaces.aspx
[3] https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2018/valor-biblioteques-memoria
[4] https://twitter.com/BibliotequesVNG
[5] https://twitter.com/martacava
[6] https://www.elpuntavui.cat/societat/article/1870569-clam-perque-el-toc-de-queda-no-deixi-aillats-els-sensellar.html
[7] https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/europe-challenge
[8] https://www.amb.cat/ca/web/ecologia/sostenibilitat/canvi-climatic/refugi-climatic/
[9] https://interaccio.diba.cat/news/2021/09/gestiomuseus
[10] https://bit.ly/2YhXrBp
[11] https://bit.ly/3uHw7Z8
[12] https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/precaritzacio-sector-cultural
[13] https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/05/04/covid-19-biblioteques
[14] https://bit.ly/2YomK4Q
[15] https://bit.ly/2YgOPuD
[16] https://core.ac.uk/download/pdf/286370423.pdf
[17] https://bit.ly/2WIOxMP
[18] https://www.catorze.cat/biblioteca/biblioteques-despr-pandemia-67159/
[19] https://bit.ly/3FjR01p
[20] https://bit.ly/3FmQose
[21] https://interaccio.diba.cat/node/8752